

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України «Про внесення змін до
Закону України «Про корінні народи України» щодо узаконення
статусу українців як титульного корінного народу України»
*(реєстр. № 15103 від 27.03.2026)**

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проєктом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» щодо узаконення статусу українців як титульного корінного народу України» (реєстр. № 15103 від 27.03.2026). Акцентовано на запровадженні категорії «титульний корінний народ», а також рівності колективних прав корінних народів України.*

***Ключові слова:** корінні народи, титульний корінний народ, самовизначення.*

Вступ

Права, пов'язані з етнічною, культурною та мовною ідентичністю, належать до основоположних прав людини. Їх реалізація забезпечує збереження культурної самобутності, розвиток етнічної ідентичності та підтримання історичної спадкоємності відповідних спільнот, а також є невід'ємною складовою гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Держава створює відповідні правові та інституційні гарантії реалізації таких прав із метою забезпечення стабільності міжетнічних відносин, запобігання дискримінації та збереження культурного різноманіття суспільства. Так, відповідно до статті 11 Конституції України¹ держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Права корінних народів і національних меншин визначаються виключно законами України (пункт 3 частини першої статті 92 Конституції України).

Права корінних народів України та особливості їх реалізації визначено Законом України «Про корінні народи України»².

Основна частина

Метою проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» щодо узаконення статусу українців як титульного корінного народу України» (реєстр. № 15103 від 27.03.2026) (далі – законопроєкт),

¹ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

² Про корінні народи України: Закон України від 31.03.2023 № 1616-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>

як зазначено в пояснювальній записці, є «узаконення статусу українців як корінного народу (корінної нації) в Україні»³.

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про корінні народи України» (далі – Закон), відповідно до яких корінний народ України вважати автохтонною етнічною спільнотою, яка сформувалася на території України в кордонах на час проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 року (абзац перший частини першої статті 1 Закону в редакції законопроекту). Також пропонується українців визначити титульним корінним народом України (титульною нацією) (абзац другий частини першої статті 1 Закону в редакції законопроекту).

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити такі міркування.

Визначення статусу українців як титульного корінного народу України з одночасним запровадженням поділу корінних народів на титульний корінний народ та інші корінні народи, а також зі збереженням права на самовизначення за корінними народами, окрім титульного корінного народу, тобто українців, на нашу думку, не відповідає статті 11 Конституції України.

Відповідно до Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів⁴ право на самовизначення є фундаментальним для всіх корінних народів без винятку. На підставі цього права вони вільно визначають свій політичний статус і вільно здійснюють свій економічний, соціальний і культурний розвиток (стаття 3).

Обмеження права на самовизначення для корінних народів створює ризик невідповідності міжнародним стандартам та, у контексті пропозицій законопроекту, прецедент нерівності між корінними народами України, оскільки на території держави сформувалася не одна спільнота корінних народів. Фактично зазначений підхід, пропонований законопроектом, потенційно позбавляє титульний корінний народ України, яким пропонується визначити українців, колективних прав.

Звертаємо увагу, що поняття «титульна нація» або «титульний корінний народ» відсутні в міжнародних актах, зокрема в документах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), актах Ради Європи, Європейського Союзу. Натомість застосовуються терміни «національні меншини» та «корінні народи».

Слід зазначити, що в Дослідженні проблеми дискримінації корінного населення, підготовленому підкомісією Організації Об'єднаних Націй з питань

³ Про внесення змін до Закону України «Про корінні народи України» щодо узаконення статусу українців як титульного корінного народу України: Проект Закону України (реєстр. № 15103 від 27.03.2026). Картка законопроекту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69766>

⁴ Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів: Проголошено Генеральною Асамблеєю 13 вересня 2007 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text

запобігання дискримінації та захисту меншин⁵, надано ключові критерії, за якими пропонується визначати народ корінним народом, зокрема: самоідентифікація; історична спадкоємність із доколоніальними суспільствами, що розвивалися на їхніх територіях; міцний зв'язок з територією; відмінні соціальні, економічні чи політичні системи; самобутня мова, культура та вірування; недомінантні верстви суспільства.

Висновки

Положення законопроекту, якими пропонується узаконення статусу українців як титульного корінного народу України, мають дискусійний характер.

Урахування наведених в інформаційній довідці міркувань, на нашу думку, дозволить уникнути ризиків прийняття законопроекту, зокрема щодо: невідповідності принципу рівності прав корінних народів; порушення міжнародних стандартів у контексті обмеження права на самовизначення для корінних народів; невідповідності Конституції України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁵ Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations. Volume 5. See p.29 (379). URL: https://digitallibrary.un.org/record/133666/files/E_CN.4_Sub.2_1986_7_Add.4-EN.pdf